

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№3

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 2026-yil, mart.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoirazimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

RAQAMLI IQTISODIYOTDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATINING IQTISODIY XAVFSIZLIGIGA TA'SIR ETUVCHI TIZIMLASHTIRILGAN TAHDIDLAR.....	40
Qodirov Tuyg'un Uzoqovich, Nabiyev Bexzod Shavkatovich	
SANOAT TARMOQLARINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSIYA VA TEKNOLOGIK MODERNIZATSIYANING O'RNI	44
Boboqulov Sanjar Bahromqulovich	
YASHIRIN IQTISODIYOTNI BAHOLASHNING USLUBIYOTI VA UNING SOLIQ TIZIMIDA QO'LLANILISHI	49
To'xtabayev Oybek Odilovich	
YASHIRIN IQTISODIYOTNI QISQARTIRISHDA RAQAMLI TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH BO'YICHA ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR.....	56
Ismailov Bobir Salomovich	
TIJORAT BANKLARI INVESTITSIYA FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY-NAZARIY JIHATLARI	62
Yangiboyev F.B.	
MINTAQAVIY IQTISODIY SALOHİYATDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASH.....	68
Turayev Og'abek Kaxramonovich	
XORIJIY MAMLAKATLARDA TO'QIMACHILIK KLASSTERLARINI RIVOJLANTIRISH TAJRIBASI.....	75
Yusupova Feruza Yo'ldoshevna	
BANK XIZMATLARI SIFATINI BOSHQARISHNING INTEGRATSION VA ADAPTIV MODEL.....	83
Ibroximov Ilxomjon Shavkatjon o'g'li	
QURILISH TASHKILOTLARI FAOLIYATINING MOLİYAVIY BARQARORLIGINI EKONOMETRIK MODELLAR ASOSIDA BAHOLASH	89
Qidirniyazov Ajiniyaz Sherniyazovich	
ICHKI NAZORAT VA KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMIDAGI XAVFLARNI BOSHQARISH	94
Islamova Nargiza Mirzaxidovna	
TURIZMNING MINTAQADA IQTISODIY RIVOJLANISHIGA TA'SIRI	104
Rasulova Muxabbat Teshabayevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSİYALARNI JALB QILISH ORQALI INVESTITSION JOZIBADORLIKNI OSHIRISHNING HOZIRGI KUNDAGI HOLATI TAHLILI	111
Begamov S.X.	
RETHINKING JOB CREATION: ONTOLOGICAL AND EPISTEMOLOGICAL FOUNDATIONS OF MACROECONOMIC EMPLOYMENT ANALYSIS.....	116
Zakhidov Azizbek Rustamovich	
HUDUDIY TURIZM KLASSTERLARINI SHAKLLANTIRISH VA ULARNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	125
Ro'zimova Xusnora Mirzobek qizi	
SUG'URTACHILIK VA O'ZBEKISTONDA SUG'URTA SEKTORINING HOLATI.....	129
O'runboyeva Sotima Alisher qizi	
GO'SHT VA GO'SHT MAHSULOTLARINI SANOAT USULIDA QAYTA ISHLASHDA XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBALARI.....	134
Kaydarova Sitara Suranbay qizi	
KORXONALAR QIYMATINI BAHOLASH VA BOZOR BAHOSINI SHAKLLANTIRISH METODOLOGIYASI.....	139
Abduraxmanov Sherzodbek Ravshanovich	
YASHIL IQTISODIYOT: EKOLOGIK BARQARORLIK VA IQTISODIY SAMARADORLIK UYG'UNLIGI.....	145
Jamalidinova Asalxon Saliyevna	
2025-YILDA O'ZBEKISTON UCHUN ENG YAXSHI 10 TA TRANSPORT TEKNOLOGIYALARI VA INNOVATSIYALARI	151
Mamasaliyeva Mukaddas Ibadullayevna, Beketov Timur Kazakbayevich	

MAHSULOT TANNARXINI ANIQLASHNING INTEGRATSIYALASHGAN YONDASHUVLARI: AN'ANAVIY VA ZAMONAVIY TIZIMLAR QIYOSIY TAHLILI	155
Tulyaganov Abdumalik Abdiraximovich	
ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ: ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ	163
Хайдарова Ёркиной Аскар кизи	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA INNOVATSION TADBIRKORLIKNI QO'LLAB-QUVVATLASHNING FISKAL VA INSTITUTSIONAL MEKANIZMLARI	170
Mamatova Nodira Mirzavaliyevna	
ЗЕЛЕНАЯ ЭКОНОМИКА И УСТОЙЧИВЫЕ ИНВЕСТИЦИИ: ФОРМИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ МОДЕЛИ ПЕРЕХОДА ТЕПЛИЧНЫХ ХОЗЯЙСТВ ТАШКЕНТСКОЙ АГЛОМЕРАЦИИ НА СОЛНЕЧНЫЕ СИСТЕМЫ ЭНЕРГОСНАБЖЕНИЯ	178
Срождидинова Зарина Хайриiddиновна, Абдувалиева Зилола Абдуллаевна	
MAMLAKATIMIZDA QISHLOQ HUDUDLARIDA XIZMATLAR SOHASINI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI	186
Yuldashova Nilufar Ziyabayevna	
RIVOJLANISHDA RAQOBAT EMAS, BALKI HAMKORLIKNING USTUVORLIGI: NAZARIY VA AMALIY TAHLIL	190
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich	
IJTIMOY HIMOYA QAMROVINI KENGAYTIRISH MEKANIZMLARI VA "QAMRAB OLINMAGAN O'RTA QATLAM" MUAMMOSI	196
Bafoev Farrux Jo'raqulovich	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA EKOLOGIK BOSHQARUVNI TAKOMILLASHTIRISH	202
Shanazarova Gulyoraxon Baxtiyarovna	
O'ZBEKISTON STARTAP EKOTIZIMIDA INVESTITSIYA JALB QILISH JARAYONINING INSTITUTSIONAL MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH MEKANIZMLARI	208
Xoliqova Xurshidaxon Xayotjon qizi	
INNOVATSION IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH SHAROITIDA STARTAP EKOTIZIMINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY JIHATLARI	214
Usmanov Gafurjon Shavkatovich	
QURILISHDA ISHLAB CHIQRISH VA SIFATNI BOSHQARISH TIZIMLARINING RIVOJLANISHI	220
Buriyev Xakim Toshimovich, Usmanov Ilxom Achilovich	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSION MUHITNI TAKOMILLASHTIRISHNING STRATEGIYALARI	225
Xolov Sherali Axrorboyevich	
2010-2024-YILLARDA O'ZBEKISTONDA TO'QIMACHILIKNI INVESTITSIYALASHNING EKONOMETRIK TAHLILI	229
Ashurov Shuhratbek Quadrat o'g'li	
TIJORAT BANKLARI MOLIYAVIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING ZAMONAVIY USULLARI	233
Sherbekova Kamola Norbekovna	
AHOLI MOLIYAVIY SAVODXONLIGI DARAJASI VA UNI BAHOLASHNING ILMIY-USLUBIY ASOSLARI	243
Abduvoxidov Akmal Abdulazizovich	
MARKAZIY BANK KURS SIYOSATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH USULLARI	249
Saydullayev Nodirbek Narzullaevich	
O'ZBEKISTON MINTAQALARIDA BARQAROR TURIZMNI RIVOJLANTIRISH SALOHİYATI VA MUAMMOLARI	258
Raupov Shuxrat Soyibovich	
ЭКОТУРИЗМ В УЗБЕКИСТАНЕ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ	264
Абидова Дилфуза Игамбердиевна, Рахматуллаева Зулайхо Хасан кизи	
DIGITAL ECONOMY AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE: BUSINESS CHANGE IN THE REGIONS	270
Abdullayev Muzaffar Abdujabbarovich	

QISHLOQ XO'JALIK MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLASHDA IOT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH.....	273
Mirzaev Dilshod Artikovich	
ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРИМЕНЕНИЯ МЕХАНИЗМОВ ФИНАНСИРОВАНИЯ СТАРТАП-ПРОЕКТОВ В ВУЗАХ УЗБЕКИСТАНА	279
Касимова Наргиза Сабитджановна	
YASHIL IQTISODIYOTNING NAZARIY ASOSLARI VA UNGA ILMIY YONDASHUVLAR.....	284
Ismoyilova Mahliyo Oybek qizi	
BOSHQARUVDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR (OLIIY TA'LIM MISOLIDA).....	289
Karievva Gulnora Abdullayevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA KORPORATIV MIJOZLARGA XIZMAT KO'RSATISHNING AMALDAGI HOLATI VA ASOSIY TENDENSIYALARI.....	295
Qurbonov Odilbek Ro'zmatovich	
O'ZBEKISTONDA SPORT FEDERATSIYALARI VA ASSOTSIATSIYALARINI SAMARALI BOSHQARISH TIZIMINI MODERNIZATSIYA QILISH YO'LLARI	302
Umed Farmonkulovich Radjabov	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHGA QARATILGAN IQTISODIY MEKANIZMNI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA ULARNING AMALIY AHAMIYATI	307
Mullayeva Mexrangiz Axtam qizi	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI (NAMANGAN VILOYATI MISOLIDA)	313
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Muradova Nazira Raximjanovna	
RAQAMLI MARKETING VA ONLAYN PLATFORMALAR ORQALI EKOTURISTIK MAJMUALARNI OMMALASHTIRISH TRENDI	318
Xolmatova Parvina Asliddin qizi	
O'ZBEKISTONDA SOLIQ MA'MURCHILIGI STRATEGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI VA ULARNI YECHIMLAR	323
Normurzayev Umid Xolmurzayevich	
РАЗВИТИЕ ДИСТАНЦИОННОГО БАНКОВСКОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ В ХОРЕЗМСКОЙ ОБЛАСТИ НА ОСНОВЕ ТЕХНОЛОГИЙ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА КАК ФАКТОР РЕГИОНАЛЬНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА.....	327
Бахтиёрров Худайберган Хамдам угли	
MAHALLIY BUDJETLARDA TRANSFERTLARGA QARAMLIK DARAJASINI BAHOLASH (XORAZM VILOYATI MISOLIDA)	335
Xudoyqulov Hamidjon Abdullayevich	
QORAQALPOG'ISTON QISHLOQ XO'JALIGIDA RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISHNI BOSHQARISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI.....	342
Tajibaev Berdax Asqarbay uli	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA INNOVATSION JARAYONLARNI JADALLASHTIRISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	347
Ashurova Maftuna Ortiq qizi	
STRATEGIC DIRECTIONS FOR INCREASING CAPITAL EFFICIENCY OF COMMERCIAL BANKS: DIGITALIZATION AND RISK MANAGEMENT INTEGRATION	352
Sadullaeva Mokhinur Aziz kizi	
TECHNOLOGY MANAGEMENT AND SME INTERNATIONALIZATION: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW	358
Abduxafizova Madinabonu Mirabbos qizi	
TA'LIM SIFATINI BAHOLASH MEZONLARINI SHAKLLANTIRISH USULLARI.....	363
Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich	
SMART UNIVERSITET KONSEPSIYASI ASOSIDA REYTING VA RAQOBATBARDOSHLIKNI INTEGRAL BOSHQARISH	371
Xudoyqulov Husen Ahadovich	

BUXGALTERIYA HISOBINING MILLIY VA XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA MOLIVAVIY HISOBOT 1-SHAKLINING QIYOSIY TAHLILI	379
Shodiyev Murodjon Bakirovich	
SUG'URTA BOZORINING RAQAMLI RIVOJLANISHIDA NAZARIY QARASHLAR	384
G'oziyeva Aziza Abdusalomovna	
MINTAQAVIY IQTISODIY RIVOJLANISHDA INNOVATSION LOYIHALAR SAMARADORLIGINI BAHOLASH USULLARI	389
Xamrayev Quvvat Iskandarovich	
MAHALLIY BUDJETLAR DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHNING IQTISODIY AHAMIYATI	397
P.SH.Usmonov	
СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДОВ ИНВЕСТИЦИОННОГО АНАЛИЗА ДЛЯ ОЦЕНКИ ДОХОДНОСТИ АКЦИЙ УЗБЕКСКИХ ЭМИТЕНТОВ.....	401
Ирмухамедова Муслима Дилшодовна	
KORXONA VA TASHKILOTLARDA INSON KAPITALIDAN SAMARALI FOYDALANISHDA KORPORATIV MADANIYAT, AXLOQIY-RUHIY VA MA'NAVIY MUHITNING O'RNI	407
Suyunov Dilmurod Xolmurodovich, Qodirov Tuyg'un Uzoqovich	
ELEKTRON PULLARNING MOHIYATI VA ULARNING MILLIY TO'LOV TIZIMIDAGI ROLI.....	416
Toshniyozov Sherali Kamoliddinovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA UY XO'JALIKLARINING TADBIRKORLIK FAOLIYATINI KENGAYTIRISH.....	423
Eshbaeva Shahnoza Faxriddinovna	
APPLICATION OF EXTREME MODELS IN ASSESSING THE ECONOMIC POTENTIAL OF AN ENTERPRISE	428
Musayeva Shoira Azimovna	
SOLIQ MA'MURCHILIGIDA XORIJIY TAJRIBA HAMDA UNI O'ZBEKISTONDA QO'LLASH SAMARADORLIGI.....	435
Bozorova Ozoda Raximovna	
DAVLAT FUQAROLIK XIZMATI IMIJINI OSHIRISHDAGI MUAMMOLARNI HAL ETISHDA XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI: QIYOSIY TAHLIL.....	439
Bekmurodov Navruz Ergashevich	
TA'LIM XIZMATLARI SOHASIDA YARATILGAN YALPI QO'SHILGAN QIYMAT DINAMIKASI VA UNI BOSHQARISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	449
O'rinov Komiljon Kozimovich	
BARQAROR RIVOJLANISHNI TA'MINLASHNING MINTAQAVIY OMILLARI.....	453
Salomat Norova	
QURILISH MATERIALLARI BOZORI VA UNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	459
Usubjonov Zaxriddin Vasiliddin o'g'li	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA EKSPORT OPERATSIYALARINI SUG'URTA QILISHNI RIVOJLANTIRISH.....	465
Xalikov R. B.	
BIZNES JARAYONLAR AUTSORSINGINI OPTIMALLASHTIRISH USULLARI TAHLILI	472
Uzaqov Ortik Shaymardanovich	
DAVLAT MOLIVAVIY BOSHQARUVI SAMARADORLIGINING IJTIMOY ADOLATGA TA'SIRINING PEFA VA CEQ METODOLOGIYALARI ORQALI TAHLILI	477
Zokirjonov Muhammadsodiq Ravshanbek o'g'li	
NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA ICHKI AUDIT XIZMATINI TASHKIL QILISHNING XORIJ TAJRIBASI	485
Turmanqulov Norpo'lat Sa'dullayevich	
MINTAQADA IJTIMOY HIMOYA TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH.....	491
Saparov Ismat Chorshanbiyevich	
MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANISHDA EKOLOGIK INNOVATSIYALARNI QO'LLAB-QUVVATLASH YO'NALISHLARI	495
Ismatov Sharofiddin Asatulloevich	

THE ESSENCE OF THE OPTIMAL COST STRATEGY	500
Sodiqov Mirakhror Abbos ugli	
TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA TOG'-KURORT ZONALARINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY JIHATLARI (CHORVOQ ERKIN TURISTIK ZONASI MISOLIDA)	504
Shomurodova Shahnoza G'ayratovna	
ICHKI AUDIT SIFATI VA SAMARADORLIGI TUSHUNCHALARINING IQTISODIY MAZMUNI HAMDA ULARNING O'ZARO BOG'LIQLIGI	509
Ergashev Olloyor Furqat o'g'li	
QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARI FAOLIYATINI SOLIQQA TORTISH VA UNI HISOBINI YURITISH.....	517
Abdullayev Abdurauf	
TIJORAT BANKLARINING RISKLARINI BAHOLASHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR	522
Kudaybergenova Guzal Kuanishbayevna	
TIJORAT BANKLARIDA KORRUPTSIYAVIY-KOMPLAENS MUAMMOLARI: TAHLIL VA YECHIMLAR	527
Yunusov Baxtiyor Shavkatovich	
MAISHIY XIZMAT KO'RSATISHNING SIFAT NAZORATINI HAMDA TASHKILIY-IQTISODIY MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH	532
Meliyev X.T.	
ОЦЕНКА КАЧЕСТВА СЕРВИСА И ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТУРИСТИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА БУХАРСКОЙ ОБЛАСТИ НА ОСНОВЕ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА	541
Усманова Азиза Баходировна	
RAQAMLI BANK XIZMATLARI ORQALI MOLIVAVIY INKLYUZIVLIKNI KENGAYTIRISH.....	545
Azlarova Mushtariybegim Abror qizi	
QURILISH KORXONALARNI BOSHQARISHDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYALARNING AHAMIYATI	550
Egamon Raxmatillo Mirolimovich, Bobobekov Davron Gafurovich	
FINANCIAL MARKET PARTICIPANTS: A CLASSIFICATION BY ROLE AND RESPONSIBILITY.....	553
Khotamkulova Madina	
ФОРМИРОВАНИЕ «ТУРИСТИЧЕСКОЙ МАХАЛЛИ» КАК ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО МЕХАНИЗМА РАЗВИТИЯ ЗЕЛЁНОЙ ЭКОНОМИКИ В СФЕРЕ ГОСТЕВЫХ ДОМОВ УЗБЕКИСТАНА	559
Иргашева Нигина Салохиддиновна	
BANKLARDA KREDIT GAROVI BILAN ISHLASHNING XORIJ ILG'OR TAJRIBASI VA UNDAN O'ZBEKISTON BANKLARI AMALIYOTIDA FOYDALANISH ISTIQBOLLARI.....	567
Sh. Saidov	
MILLIY UGLEROD SAVDOSI TIZIMINI JORIY ETISH ISTIQBOLLARI VA IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	573
Islamov Shoxzod Shuxrat o'g'li	
THE NECESSITY OF CREATING A BUSINESS ENVIRONMENT AND ITS ROLE AND SIGNIFICANCE IN THE NATIONAL ECONOMY	582
Amanov Davron Ravshan ugli	
SUV RESURLARINI BOSHQARISHDA RAQAMLASHTIRISH SAMARADORLIGI	588
Saidov Muhammadali Hakimovich, Mahammatov Hoshim, Esanbekov Diyorbek	
ТРАНСФОРМАЦИЯ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЁТА БАНКОВ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН В СООТВЕТСТВИИ С МСФО И ПРИНЦИПАМИ ESG	595
Насирдинов Шарифджон Изатуллоевич	
ОЦЕНКА ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЭЛЕКТРОБУСА.....	600
Мухитдинов Акмал Анварович, Касимов Омил Камалович, Саидов Азамат Илхом угли	
XORIJIY TAJRIBALAR ASOSIDA DUKKAKLI DON MAHSULOTLARINI YETISHTIRISHNI DAVLAT TOMONIDAN QO'LLAB-QUVVATLASH YO'NALISHLARI (HINDISTON TAJRIBASI MISOLIDA).....	608
Mirsayd Xudaybergenov	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA AHOLINING FAROVONLIGI VA DAROMAD MANBALARINI STATISTIK TAHLILI	612
Mamatkulov Baxtiyor Xalmuradovich	

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING RAQOBATBARDOSHLIGINI RIVOJLANTIRISH VA BOSHQARUV MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH	618
Muxamedjanova Maxfuza Baxodir qizi	
MOLIYAVIY AKTIVLARINING IQTISODIY MOHIYATI, MAZMUNI HAMDA KLASSIFIKATSIYASI.....	627
Odiljonova Oybachin Fayzullo qizi	
XALQARO MOLIYA INSTITUTLARI ORQALI MAMLAKATIMIZ LOYIHALARINI AMALGA OSHIRISH TARTIBI TAHLILI.....	631
Rasulova Dilfuza Valiyevna	
HUDUDNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA IQTISODIY SALOHİYATNING O'RNI	636
Avazbek Xalbekov	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SABZAVOTCHILIK TARMOG'INING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.....	642
Sobir Xasanov	
IMPACT OF REGIONAL INFRASTRUCTURE AND NATURAL RESOURCE UTILIZATION ON THE DEVELOPMENT OF ECOLOGICAL TOURISM (A DISTRICT-LEVEL ANALYSIS OF THE SAMARKAND REGION, UZBEKISTAN)	650
Toyirova Shohista Bobobekovna	
INNOVASION IQTISODIYOT SHAROITIDA OLIY TA'LIM TIZIMINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOIIY-IQTISODIY OMILLARI	657
Talapova Nargiza Baxriddinovna	
BOZOR BEQARORLIGI SHAROITIDA BANK OBRO'SINI STRATEGIK RESURS SIFATIDA BARQARORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	661
Yuldasheva Kamola Qosimjonovna, Ziyaeva Muhtasar Mansurdjanovna	
O'ZBEKISTONDA DAVLAT PENSIYA TIZIMINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASH MASALALARI	667
Pardayev Farrux Muzaffarovich	
RAQAMLI TRANSFORMASIYA SHAROITIDA MENEJERLARNING RAQAMLI KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH.....	671
Sharipova Zulfiya Shokirjonovna	
FUQAROLAR ISHTIROKIGA ASOSLANGAN TASHABBUSLI BUDJETLASHTIRISH TIZIMI VA UNING IJTIMOIIY-IQTISODIY AHAMIYATI	677
Shukurova Parizod, Soatova Nodira Boboxonovna	
O'ZBEKISTON QISHLOQ HUDUDLARINING BARQAROR RIVOJLANISH YO'NALISHLARIDA QISHLOQ TURIZMI VA EKOTURIZM – ASOSIY USTUVOR YO'NALISHLARI	682
Abduraxmanova Aqida Fayzulla qizi	
KORXONALARDA MOLIYAVIY HISOBOTLARNING SHAFFOFLIGINI TA'MINLASHDA BUXGALTERIYA HISOBINING ROLI.....	691
Alimbay Shamshetov	
BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISHDA YASHIL INVESTITSİYALARINING MOLIYAVIY MEXANIZMLARI	694
Saule Ibragimova	
ANALYSIS OF THE STATE OF ELECTRICITY GENERATION BY WIND POWER PLANTS.....	698
Saidov Mash'al Samadovich	
TRANSFORMING TOURISM EDUCATION IN UZBEKISTAN: AN INSTITUTIONAL ANALYSIS OF PERSONNEL TRAINING SYSTEMS.....	706
Abdullakhujaev Abdukodirkhuja, Ochilova Hilola Farmonovna	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA MOLIYAVIY HISOBOTLAR AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH.....	713
Elomonov Dadaxon Ozodullayevich	
MAHALLIY BOSHQARUVDA YETAKCHILIK KONSEPSIYASI ORQALI FAOLIYAT SAMARADORLIGINI OSHIRISH (FARG'ONA VILOYATI MISOLIDA)	718
Siddikov Abdusalom Abdumalikovich	

NEW ECONOMIC PHENOMENA: FINANCING CONSUMPTION AND SAVINGS IN THE TRANSITION TO AN EXPECTATION ECONOMY	724
Isomov Bekmurod Sayfiddinovich	
XIZMAT KO'TSATISH SOHASIDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK YO'NALISHIDA INSTITUTSIONAL O'ZGARISHLARNI AMALGA OSHIRISHNING OBYEKTIV ZARURIYATI	730
Sh.A.Sultonov	
MINTAQALARNING INVESTITSION SALOHİYATINI BAHOLASHNING ZAMONAVIY METODOLOGIK YONDASHUVLARI VA ULARNING IJTIMOİY-IQTISODIY RIVOJLANISHGA TA'SIRI	737
Qobilov Anvar Eshpo'latovich	
KICHIK VA O'RTA BIZNESNI QO'LLAB-QUVVATLASH INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISH	741
Madraimova Marxamat Raximberganovna	
ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ЭФФЕКТИВНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТУРИСТСКО-РЕКРЕАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА РЕГИОНА	748
Усманова Зумрад Исламовна	
TITLE: PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP AS A MECHANISM FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE TOURISM SECTOR IN UZBEKISTAN	753
Suxrobbek M. Salayev	
XORAZM VILOYATI TASHQI IQTISODIY FAOLIYATIDAGI TARKIBIY O'ZGARISHLARNI BAHOLASH VA UNI OPTIMALLASHTIRISH ISTIQBOLLARI	761
Urunov Farrux Shanazarovich	
O'ZBEKISTONDA DAVLAT AUDITI TIZIMINING STRATEGIK TRANSFORMATSIYASI: INSTITUTSIONAL ISLOHOTLAR VA RAQAMLI MONITORINGNING STRATEGIK AHAMIYATI	765
Turabov Baxodir To'xtamishovich	
TURIZM SOHASIDA BANDLIKNING 2025-2030-YILLARDAGI PROGNOZ PARAMETRLARI	770
N.I. Shermamatova	
BO'SH TURGAN DAVLAT KO'CHMAS MULK OBYEKTLARIDAN SAMARALI FOYDALANISHNI TASHKIL ETISHNING AHAMIYATLI JIHATLARI (O'ZBEKISTON MISOLIDA)	776
Sanjarov Zuxriddin Dilshod o'g'li, Astonaqulov Muzaffar Muxsin o'g'li	
TIJORAT BANKLARINING RESURS BAZASI BARQARORLIGINI TAVSIFLOVCHI KO'RSATKICHLAR	781
Bolibekov Shahboz Baxodir o'g'li	
MOLIYA-KREDIT JARAYONLARI: INVESTITSION FAOLLIKNI TA'MINLASH MEKANIZMI SIFATIDA	787
Madaminov In'omjon Ozodovich	
YASHIL IQTISODIYOTDA RESURLARDAN SAMARALI FOYDALANISHNING NAZARIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH MEKANIZMLARI	792
Karimov Islombek Bekpo'lat o'g'li	
OLIY TA'LIMDA ILMIY TADQIQOTLAR VA ISHLAB CHIQRISH INTEGRATSIYASI SAMARADORLIGI	798
Uzaydullayev Sherzod Shukurullayevich	
XUSUSIY MAKTABLARNING BOSHQARUV TIZIMINI QAROR QABUL TIZIMLARI VA O'RGANUVCHI ANALITIKASI YORDAMIDA YANGILASHNING YO'LLARI	802
Esanova Shohida	
MOLIYA BOZORIDA TIJORAT BANKLARI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA ISLOMIY MOLIYA INSTRUMENTLARIDAN FOYDALANISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	812
Abduraxmanova Matluba Maxamadaminovna	
KORXONALARDA KREDITOR QARZDORLIKNI BARTARAF ETISH YO'LLARI	819
Mirzaev Ozod Furkatovich	
ЛЕКСИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ КАК КЛЮЧЕВОЙ КОМПОНЕНТ ПРОДУКТИВНОЙ ПИСЬМЕННОЙ РЕЧИ	824
Киличева Феруза Бешимовна	
MODERN MECHANISMS FOR MONITORING REGIONAL DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF DIGITAL ECONOMY	828
Karimova Shirin Zokhid qizi	

АЛЬТЕРНАТИВНЫЕ МЕТОДЫ КРЕДИТНОГО СКОРИНГА ДЛЯ НАСЕЛЕНИЯ БЕЗ БАНКОВСКОЙ ИСТОРИИ В УЗБЕКИСТАНЕ	833
Шухратова Мадинабону Икром кизи	
SHAHAR EKOLOGIYASI: SHAHAR EKOTIZIMLARI VA BARQAROR RIVOJLANISH	841
Erkiniva Mukarram Olimjon qizi	
CHAKANA SAVDO XIZMATLARINI KO'RSATUVCHI KORXONALARDA SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI	845
Abdug'aniyev Oybek Akmaljon o'g'li	
KUZATUV KENGASHI XUSUSIYATLARINING KORPORATIV BOSHQARUV SAMARADORLIGIGA TA'SIRI: NAZARIY VA KONSEPTUAL YONDASHUV	850
Jumayeva Go'zal Sherxon qizi	
EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH NATIJALARI NODAVLAT NOTIJORAT TASHKILOTLARI FAOLIYATINI BOSHQARISHDA MUHIM AMALIY AHAMIYAT	854
Sattorov Firdavs Ziyodullayevich	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA TIJORAT BANKLARINING O'RNI	858
Abduholikov Kamoldin Mahammadjonovich	
SANOAT KORXONALARINING HUDUDLAR KESIMIDAGI RIVOJLANISH TENDENSIYALARINI STATISTIK TAHLIL QILISH	862
Muydinov Xusniddin Nuriddin o'g'li	
O'ZBEKISTONDA XIZMATLAR EKSPORTINI RIVOJLANTIRISHNING EKOLOGIK JIHATLARI	867
Qodirjonov Adxamjon Muxtorjon o'g'li	
INKLYUZIV TA'LIMNI MOLIALASHTIRISHNING XALQARO MODELLARI VA ULARNING SAMARADORLIGI	872
Muxamedjanova Dilshodxon Muzaffarovna	
SANOAT KORXONALARIDA "YASHIL" TRANSFORMATSIYA JARAYONINING XUSUSIYATLARI	877
Ismatulloeva Madinabonu Fozil qizi	
TO'QIMACHILIK SANOATI MAHSULOTLARINING RAQOBATBARDOSHLIGINI TA'MINLASH	884
Kadirova L.G.	
MAIN DIRECTIONS FOR DEVELOPING SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN THE REGION	887
Nasretdinova Farangis Odilovna	
THE IMPORTANCE OF MARKETING COMMUNICATIONS IN THE SERVICES SECTOR	895
Mamatkulova Shoira Djalolovna	
AHOLI DAROMADLARINI OSHIRISH — ICHKI TALABNI RAG'BATLANTIRISH VA KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH OMILI	900
Mustafoev G'olib Sultonmurodovich, Abruyev Abdumalik Oynazarovich	
BIZNES JARAYONLARINI MODELLASHTIRISH VA ULARNI QO'LLASHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI	906
Qarshiyeva Moxinur Olim qizi	
KORXONADA RAQAMLI IQTISODIYOTNI JORIY ETISHNING IQTISODIY AHAMIYATI	911
Salimova Husniya Rustamovna	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI: BUXORO VILOYATI MISOLIDA	918
Zayavitdinova Nafisa Muxammadovna	
XALQARO MOLIYA INSTITUTLARI MOLIYAVIY MAHSULOTLARI VA ULARNING O'ZBEKISTON IQTISODIY RIVOJLANISHIDAGI ROLI	926
Rasulova Dilfuza Valiyevna	
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA IQTISODIY O'SISH VA MEHNAT BOZORI KO'RSATKICHLARINING DINAMIKASI	932
Qodirov Asliddinxo'ja Mahammadjon o'g'li	
FOYDALANUVCHI SADOQATINI SHAKLLANTIRISHNING MARKETING VA NEYROMARKETING MEXANIZMI SIFATIDA GEYMIKATSIYA ELEMENTLARINI QO'LLASH: DODO PIZZA MOBIL ILOVASI MISOLIDA EMPIRIK TAHLIL	937
Yuldashev Jamshid Abrarovich, Daminova Nilufar Bahrom qizi	

KORXONADA XODIMLARNI BOSHQARISHNING TASHKILY MEXANIZMLARINI SHAKLLANTIRISH	945
Sadriddinova Sevinchxon Sadriddin qizi	
TIKUV-TRIKOTAJ KORXONALARIDA XODIMLAR MOTIVATSIYASI VA MEHNAT UNUMDORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	948
Murodova Zilola Asatulla qizi	
KUZATILMAYDIGAN IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, SHAKLLARI, TURLARI VA YUZAGA KELISH OMILLARI.....	952
Abdullayev Shavkat Nasriddinovich	
NODAVLAT OLIY TA'LIM TASHKILOTLARIDA XARAJATLAR SMETASI VA SHTATLAR JADVALINI SHAKLLANTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	959
Yaqubova Nodira Olim qizi	
РАЗВИТИЕ, РИСКИ, ОБЕСПЕЧЕНИЕ УСТОЙЧИВОСТИ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ УЗБЕКИСТАНА В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ.....	964
Бабаджанова Лола Шопулатовна, Срожиддинова Зарина Хайриддиновна	
KOMPANIYALARNING FOND BOZORIDAGI ISHTIROKINI RAG'BATLANTIRISH AHAMIYATI.....	970
Mamataliyev Bobur Saidnazar o'g'li	
GLOBALASHUV SHAROITIDA INTELLEKTUAL TA'MINOT ZANJIRI TEXNOLOGIYALARINING XALQARO TADBIRKORLIKDAGI O'RNI	977
Xudayberdiyev Otabek Absalomovich	
HUDUD IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHDA MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYATI ORGANLARINING INSTITUSIONAL SALOHİYATI: NAZARIY TALQIN VA YAPONIYA, GERMANIYA, XITOIY TAJRIBASI	983
Bekchanov Davron Masharipovich	
O'ZBEKISTONDA AHOLI BANDLIGINI OSHIRISH VA MEHNAT FAOLIYATI UNUMDORLIGINING IQTISODIY YUKSALISHDAGI O'RNI.....	988
Anvarova Lobarxon	
TURIZM SOHASIDA HAYOT SUG'URTASI TIZIMINING IQTISODIY-HUQUQIY ASOSLARI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI: XALQARO TAJRIBA VA MILLIY AMALIYOT	992
J.Kamalova	

TURIZM SOHASIDA HAYOT SUG'URTASI TIZIMINING IQTISODIY-HUQUQIY ASOSLARI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI: XALQARO TAJRIBA VA MILLIY AMALIYOT

J.Kamalova

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Toshkent, O'zbekiston

JEL classification: L83, D81, G28, G22 O16.

Annotatsiya. Maqolada hayot sug'urtasini rivojlantirish va uning iqtisodiy samaradorligini oshirishga qaratilgan asosiy jihatlar tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida hayotni sug'urta qilish sohasidagi sug'urta mukofotlari va sug'urta to'lovlariga oid statistik ma'lumotlar, amalda bo'lgan va yangi tuzilgan shartnomalar holati ko'rib chiqilgan. Shu bilan birga, jahonning rivojlangan davlatlaridagi tajriba o'rganilgan bo'lib, hayot sug'urtasiga beriladigan soliq imtiyozlari va ularning sug'urta bozorini rivojlantirishdagi roli tahlil qilingan. Xorijiy tajriba asosida sug'urta mukofotlari va to'lovlarini optimallashtirish, sug'urta mahsulotlarini diversifikatsiya qilish, shuningdek aholining ijtimoiy himoyasini kuchaytirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari mamlakatimiz hayot sug'urtasi sohasini modernizatsiya qilish va xalqaro standartlarga moslashtirish imkonini beradi.

Kalit so'zlar: Hayot sug'urtasi, sug'urta mukofotlari, sug'urta to'lovlari, sug'urta shartnomalari, xalqaro tajriba, soliq imtiyozlari, sug'urta mahsulotlari, ijtimoiy himoya, investitsiyalar, sug'urta bozori rivoji.

Abstract. The article analyzes the main directions for the development of life insurance and the improvement of its economic efficiency. Within the scope of the study, statistical data on life insurance premiums and payments, as well as the status of existing and newly concluded contracts, were examined. In addition, the experience of developed countries was studied, focusing on tax incentives for life insurance and their role in the development of the insurance market. Based on foreign experience, practical recommendations were developed for optimizing insurance premiums and payments, diversifying insurance products, and enhancing social protection. The results of the study provide opportunities for modernizing the life insurance sector in our country and aligning it with international standards.

Key words: Life insurance, insurance premiums, insurance payments, insurance contracts, international experience, tax incentives, insurance products, social protection, investments, insurance market development.

Аннотация. В статье анализируются основные направления развития страхования жизни и повышения его экономической эффективности. В рамках исследования рассмотрены статистические данные о страховых премиях и выплатах по страхованию жизни, а также состояние действующих и вновь заключённых договоров. Кроме того, изучен опыт развитых стран мира, в частности налоговые льготы, предоставляемые на страхование жизни, и их роль в развитии страхового рынка. На основе зарубежного опыта разработаны практические рекомендации по оптимизации страховых премий и выплат, диверсификации страховых продуктов, а также усилению социальной защиты населения. Результаты исследования позволяют модернизировать систему страхования жизни в нашей стране и адаптировать её к международным стандартам.

Ключевые слова: Страхование жизни, страховые премии, страховые выплаты, страховые договоры, международный опыт, налоговые льготы, страховые продукты, социальная защита, инвестиции, развитие страхового рынка.

KIRISH

Jahon iqtisodiyotida turizm industriyasi so'nggi yillarda strategik ahamiyatga ega bo'lgan, yuqori multiplikativ samara yaratadigan tarmoqlardan biri sifatida shakllandi. U yalpi ichki mahsulot o'sishi, bandlikni ta'minlash, eksport xizmatlari hajmini kengaytirish va hududiy infratuzilmani rivojlantirishga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Turizm sohasining global rivojlanish tendensiyalari va barqarorlik masalalari World Tourism Organization (UN Tourism) tomonidan e'lon qilinayotgan hisobotlarda ham alohida qayd etib kelinmoqda.

Shu bilan birga, turizm industriyasi yuqori darajadagi risk va noaniqlik sharoitida faoliyat yuritadi. Turistlarning hayoti va salomatligi, mulkiy manfaatlar, transport qatnovlari, turoperatorlar majburiyatlari, shuningdek, tabiiy ofatlar yoki epidemiologik xavflar bilan bog'liq holatlar sohada moliyaviy yo'qotishlar ehtimolini oshiradi. Ayniqsa, inson kapitali bilan bog'liq risklar — ya'ni hayot va sog'liqqa tahdidlar — turizm faoliyatida markaziy o'rin tutadi.

Mazkur sharoitda sug'urta xizmatlari, xususan, hayot sug'urtasi va tibbiy sug'urta turizm industriyasining institutsional barqarorligini ta'minlovchi muhim moliyaviy instrument sifatida namoyon bo'ladi. Hayot sug'urtasi turistlarning kutilmagan baxtsiz hodisalar yoki favqulodda vaziyatlar oqibatida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan iqtisodiy yo'qotishlarini qoplash orqali ijtimoiy himoya funksiyasini bajaradi. Shu bilan birga, turizm sohasida faoliyat yurituvchi xodimlar uchun hayot va sog'liqni sug'urtalash tizimi mehnat bozori barqarorligini ta'minlash va ijtimoiy kafolatlarni mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Institutsional nuqtayi nazardan, sug'urta tizimi turizm bozorining barqaror ishlashini ta'minlovchi mexanizm sifatida davlat tomonidan tartibga solinadigan, moliyaviy nazorat va huquqiy kafolatlar bilan mustahkamlangan tizimdir. Sug'urta xizmatlari turistlar, turoperatorlar, mehmonxona biznesi va transport kompaniyalari o'rtasida ishonch muhitini shakllantiradi, investitsion jozibadorlikni oshiradi va bozor risklarini diversifikatsiya qiladi.

Ma'lumki sug'urta xizmatlari va sug'urta bozori bozor munosabatlariga tayanuvchi har qanday mamlakat iqtisodiy-ijtimoiy hamda moliyaviy tizimining asosiy tarkibiy qismlaridan bo'lib hisoblanadi. Sug'urta tizimining asosi bo'lmish moliyaviy faoliyat har qanday davlatning kundalik amaliyotida markaziy o'rin tutadi. Chunki davlat hamda jamiyatning buguni va ertasi, barcha jabhalaridagi taraqqiyoti, xavfsizligi mamlakatda davlat moliyaviy faoliyati hamda moliyaviy amaliyot samaradorligi, moliyaviy tizimlar, xususan sug'urta tizimi ish faoliyatining mukammalligi, davlat daromadlari va xarajatlari oqimining o'zaro muvofiqlashtirilganligi, to'g'ri tashkil etilganligiga ko'p jihatdan bog'liqdir.

Shuningdek mamlakatimizning mustaqil taraqqiyoti davomida sug'urta xizmatlari bozorini rivojlantirish va uning huquqiy asoslarini muntazam takomillashtirib borish davlatimizdagi islohotlarning muhim tarkibiy qismlaridan biridir.

Milliy sug'urta bozorini yanada isloh qilishning eng muhim yo'nalishlari uni asta-sekin erkinlashtirishdan hamda respublika sug'urta faoliyatini boshqarish va nazorat qilish asoslarini yaratishdan iboratdir. Jahon tajribasidan ma'lumki sug'urta faoliyatini tartibga soluvchi va nazorat qiluvchi huquqiy normalarsiz uni erkinlashtirish, ayniqsa o'tish iqtisodiyotiga ega bo'lgan davlatlar sug'urta bozorida tartibsizliklar kelib chiqishiga olib kelishi mumkin. Shuning uchun ham Respublika sug'urta faoliyatini huquqiy asoslarini yanada shakllantirish eng dolzarb masalalardan sanaladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI.

Turizm sohasida hayot sug'urtasi tizimining iqtisodiy-huquqiy asoslari va rivojlanish istiqbollarini o'rganish bo'yicha xalqaro va milliy tadqiqotlar mavjud. Xorijiy adabiyotlarda, xususan Jahon Banki, OECD va EIOPA kabi tashkilotlar tadqiqotlari asosida hayot sug'urtasining moliyaviy barqarorligini oshirish, sug'urta mukofotlari va to'lovlarini optimallashtirish hamda aholining ijtimoiy himoyasini ta'minlashga qaratilgan metodlar tahlil qilingan [1], [2].

Shuningdek, rivojlangan davlatlar tajribasida hayot sug'urtasiga beriladigan soliq imtiyozlari, davlat kafolatlari va regulativ mexanizmlar sug'urta bozorini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Unit-linked mahsulotlar va qisqa muddatli kombinatsiyalangan sug'urta turlari orqali investorlar va sug'urtalanuvchilar uchun moliyaviy barqarorlikni ta'minlash amaliy tajriba sifatida qayd etilgan. [3]

Milliy adabiyotlarda O'zbekistonda turizm sohasi bilan bog'liq hayot sug'urtasi bozorining rivojlanish darajasi, sug'urta shartnomalari va mahsulotlar portfeli holati o'rganilgan. Masalan, hayot sug'urta kompaniyalari tomonidan yangi turdagi sug'urta mahsulotlarini joriy etish, qisqa muddatli va kombinatsiyalangan sug'urta turlarini yaratish, shuningdek xalqaro standartlarga moslashtirilgan anderayting tizimini tatbiq etish tavsiya etilgan. [4] Milliy tajribada davlat kafolatlari va sug'urta sherikchiligi fondlarini tashkil etish orqali sug'urta to'lovlarini kafolatlash masalalari ham muhokama qilingan. [5]

Xalqaro va milliy tadqiqotlarni solishtirish natijasida turizm sohasida hayot sug'urtasini rivojlantirish bo'yicha samarali yo'nalishlar aniqlangan: sug'urta mahsulotlarini diversifikatsiya qilish, sug'urta mukofotlari va to'lovlarini optimallashtirish, aholining ijtimoiy himoyasini kuchaytirish va milliy qonunchilikni xalqaro standartlarga moslashtirish. Ushbu natijalar sug'urta kompaniyalari va davlat organlari uchun strategik qarorlar qabul qilishda amaliy tavsiyalar sifatida xizmat qiladi. [6]

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada muallif tomonidan ilmiy abstraksiyalash, qiyosiy tahlil, taqqoslash, monografik kuzatuv usullaridan foydalanilgan.

Tahlil va natijalar. Hayot sug'urtasi boshqa sug'urta turlari kabi shartnoma bilan rasmiylashtiriladi, unga ko'ra sug'urtalanuvchi tomonidan to'langan sug'urta mukofoti evaziga shartnomada kelishilgan sug'urta summasini shartnomaning amal qilish davrida shartnomada ko'zda tutilgan holatlar (vafot etish yoki ma'lum yoshga etish va boshqa holatlar) yuz berganda to'lab berishni sug'urtalovchi o'z zimmasiga oladi. Shu bilan birga mazkur shartnoma sug'urtalanuvchining huquq va majburiyatlarini ham tartibga soladi.

Hayot sug'urtasining quyidagi turlari amaliyotda keng qo'llanib kelinmoqda: vafot etish hodisasidan sug'urtalash, jamg'arib boriladigan hayot sug'urtasi, hayotni aralash sug'urtalash, jamoa sug'urtasi. Hayot sug'urtasi shaxsiy sug'urtaning bir bo'g'ini sifatida iqtisodiyotning o'zgaruvchan qismi bo'lgan ishchi kuchi bilan bog'liq. Ushbu sug'urta turida sug'urta himoyasining obyekti bo'lib fuqarolarning hayoti, sog'ligi va mehnat qobiliyati hisoblanadi.

Shuningdek hayot sug'urta sohasi jadal sur'atlar bilan rivojlanayotgan iqtisodiyot tarmoqlaridan biri bo'lib hisoblanadi. Shubhasiz, qabul qilinayotgan barcha qarorlar va islohatlar mamlakatimizda sug'urta sohasiga davlat tomonidan berilayotgan e'tibordan dalolat beradi. Shuning hisobiga hayot sug'urta tarmog'i orqali kelib tushgan sug'urta mukofotlari va amalga oshirilgan sug'urta to'lovlari yillar mobaynida o'sib bormoqda. Chunki yildan yilga sug'urta bozorida hayot sug'urta tarmog'ida xizmat ko'rsatuvchi sug'urta tashkilotlari soni ortishi bilan bir qatorda ular o'rtasida raqobat kuchaymoqda. Ushbu kelib tushgan sug'urta mukofotlari va amalga oshirilgan sug'urta to'lovlari quyida keltirilgan rasm ma'lumotlarida ko'rishimiz mumkin.

Turizm industriyasi yuqori darajadagi risk va noaniqlik sharoitida faoliyat yuritadigan tarmoqlardan biri hisoblanadi. Sayohat jarayonida turistlarning hayoti va salomatligi bilan bog'liq xavflar, baxtsiz hodisalar, favqulodda vaziyatlar hamda fors-major holatlar yuzaga kelishi mumkin. Shu bois, turizmni barqaror rivojlantirishda hayot sug'urtasi muhim ijtimoiy-iqtisodiy mexanizm sifatida namoyon bo'ladi. Turizm sohasining global miqyosdagi barqaror rivojlanish masalalari xalqaro darajada World Tourism Organization tomonidan ham alohida ta'kidlanib kelinmoqda.

1. Ijtimoiy himoya mexanizmi sifatida

Hayot sug'urtasi turistlarning sayohat davomida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan baxtsiz hodisalar oqibatida ularning oilasi va yaqinlarini moliyaviy jihatdan himoya qiladi. Bu esa turistlarda ishonch va xavfsizlik hissin oshiradi. Turizm sohasida ishlovchi xodimlar uchun ham hayot sug'urtasi ijtimoiy kafolat sifatida xizmat qiladi.

2. Risklarni boshqarish instrumenti

Turizm sohasi tabiatan yuqori riskli tarmoq hisoblanadi. Hayot sug'urtasi risklarni diversifikatsiya qilish va moliyaviy yo'qotishlarni kamaytirish imkonini beradi. Bu turoperatorlar, mehmonxonalar va transport kompaniyalari faoliyatining barqarorligini ta'minlaydi.

3. Investitsion jozibadorlikni oshirish

Sug'urta tizimining rivojlanganligi mamlakatning institutsional barqarorligini ko'rsatadi. Hayot sug'urtasining mavjudligi turistik infratuzilmaga investitsiya kiritishda investorlar uchun qo'shimcha kafolat yaratadi. Bu esa turizm sohasining raqobatbardoshligini oshiradi.

4. Turistik imidj va ishonch muhitini shakllantirish

Xalqaro amaliyotda ko'plab mamlakatlarda sayohat qilish uchun tibbiy yoki hayot sug'urtasi polisi talab etiladi. Bu holat mamlakatning xavfsizlik siyosati va turistlarga nisbatan mas'uliyatini namoyon qiladi. Natijada mamlakatning xalqaro turistik imiji mustahkamlanadi.

5. Inson kapitalini himoya qilish

Turizm sohasida xizmat ko'rsatuvchi xodimlar, gidlar, transport va mehmonxona xodimlari inson kapitali sifatida tarmoqning asosiy resursidir. Ular uchun hayot va sog'liqni sug'urtalash mehnat unumdorligini oshirish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi (1-jadval).

1-jadval. Hayotni sug'urta qilish sohasidagi sug'urta mukofotlari to'g'risidagi ma'lumotlar¹, mln so'm

№	Sug'urta kompaniyalari nomi	Sof sug'urta mukofotlari *			Umumiy sug'urta mukofotlari		
		01.10.2024	01.10.2025	O'zgarish, %	01.10.2024	01.10.2025	O'zgarish, %
	Umumiy	145689	501153	+244,0%	167154	563681	+237,2%
1	"APEX LIFE INSURANCE" AJ	93229	322171	+245,6%	114530	384699	+235,9%
2	"TBC SUG'URTA" AJ	-	124401	0%	-	124401	0%
3	"ALFA LIFE INSURANCE" AJ	20838	29305	+40,6%	21002	29305	+39,5%
4	"KAFOLAT HAYOT INSURANCE" AJ	14249	14239	-0,1%	14249	14239	-0,1%

1 O'zbekiston Respublikasi Istiqbolli loyihalar milliy agentligining hisobot ma'lumotlari

5	"O'ZBEKINVEST HAYOT SUG'URTA KOMPANIYASI" AJ	7243	6215	-14,2%	7243	6215	-14,2%
6	"AGROS HAYOT" AJ	10129	4822	-52,4%	10129	4822	-52,4%

2024-yil 1-oktyabr holatiga nisbatan 2025-yil 1-oktyabr holatida hayot sug'urtasi bozorida sezilarli o'sish kuzatildi. Jami sof sug'urta mukofotlari 145 689 mln so'mdan 501 153 mln so'mgacha oshib, 244,0 foizga o'sgan. Shuningdek, umumiy sug'urta mukofotlari 167 154 mln so'mdan 563 681 mln so'mga yetgan bo'lib, 237,2 foizlik o'sish qayd etilgan. Bu ko'rsatkichlar bozor hajmining qariyb 3,4 barobarga oshganini va hayot sug'urtasi xizmatlariga bo'lgan talab sezilarli darajada kuchayganini anglatadi.

Kompaniyalar kesimida tahlil qilinganda, bozor o'sishining asosiy qismi "APEX LIFE INSURANCE" AJ hissasiga to'g'ri kelmoqda. Ushbu kompaniya sof sug'urta mukofotlarini 93 229 mln so'mdan 322 171 mln so'mgacha oshirib, 245,6 foizlik o'sishga erishgan. Umumiy sug'urta mukofotlari ham 235,9 foizga oshgan. Bu holat kompaniyaning bozordagi yetakchi mavqeini yanada mustahkamlaganini ko'rsatadi.

2025-yilda "TBC SUG'URTA" AJ bozorga kirib kelib yoki faoliyatini keskin kengaytirib, 124 401 mln so'mlik sug'urta mukofotlarini shakllantirgan. Bu yangi ishtirokchining qisqa muddat ichida salmoqli bozor ulushini egallaganini anglatadi. "ALFA LIFE INSURANCE" AJda esa barqaror o'sish kuzatilib, sof mukofotlar 40,6 foizga oshgan.

Ayni paytda, ayrim kompaniyalarda pasayish holatlari qayd etilgan. Xususan, "KAFOLAT HAYOT INSURANCE" AJ deyarli o'zgarishsiz qolgan bo'lsa (-0,1%), "O'ZBEKINVEST HAYOT SUG'URTA KOMPANIYASI" AJda 14,2 foizlik kamayish kuzatilgan. "AGROS HAYOT" AJda esa 52,4 foizlik keskin pasayish qayd etilgan bo'lib, bu kompaniyaning bozordagi ulushi sezilarli qisqarganini ko'rsatadi.

Umuman olganda, 2025-yilda hayot sug'urtasi bozori yuqori dinamik rivojlanish bosqichiga kirgan. Bozor o'sishi asosan yirik va yangi faol ishtirokchilar hissasiga to'g'ri kelmoqda. Bu esa raqobat muhitining kuchayganini, bozor konsentratsiyasining ortib borayotganini va hayot sug'urtasi xizmatlariga bo'lgan talabning o'sish tendensiyasini namoyon etadi (2-jadval).

2-jadval. Hayotni sug'urta qilish sohasidagi sug'urta to'lovlari to'g'risidagi ma'lumotlar², mln so'm

№	Sug'urta kompaniyalari nomi	Sug'urta to'lovlari		
		01.10.2024	01.10.2025	O'zgarish, %
	Umumiy	97637	99502	+1,9%
1	"APEX LIFE INSURANCE" AJ	47066	73072	+55,3%
2	"ALFA LIFE INSURANCE" AJ	16185	12995	-19,7%
3	"O'ZBEKINVEST HAYOT SUG'URTA KOMPANIYASI" AJ	17186	7804	-54,6%
4	"KAFOLAT HAYOT INSURANCE" AJ	4685	3482	-25,7%
5	"AGROS HAYOT" AJ	12515	2091	-83,3%
6	"TBC SUG'URTA" AJ	-	59	0%

2024-yil 1-oktyabr holatiga nisbatan 2025-yil 1-oktyabr holatida hayotni sug'urta qilish sohasidagi sug'urta to'lovlari hajmi umumiy hisobda deyarli barqaror saqlangan. Jami sug'urta to'lovlari 97 637 mln so'mdan 99 502 mln so'mgacha oshgan bo'lib, o'sish sur'ati atigi 1,9 foizni tashkil etgan. Bu holat sug'urta mukofotlari keskin o'sganiga qaramasdan, to'lovlar dinamikasi nisbatan past bo'lganini ko'rsatadi.

Kompaniyalar kesimida tahlil qilinganda, bozordagi asosiy ijobiy dinamika "APEX LIFE INSURANCE" AJ hissasiga to'g'ri keladi. Ushbu kompaniyada sug'urta to'lovlari 47 066 mln so'mdan 73 072 mln so'mgacha oshib, 55,3 foizlik o'sish qayd etilgan. Bu kompaniya portfelining kengayishi yoki sug'urta hodisalari bo'yicha majburiyatlar hajmining oshganini anglatishi mumkin.

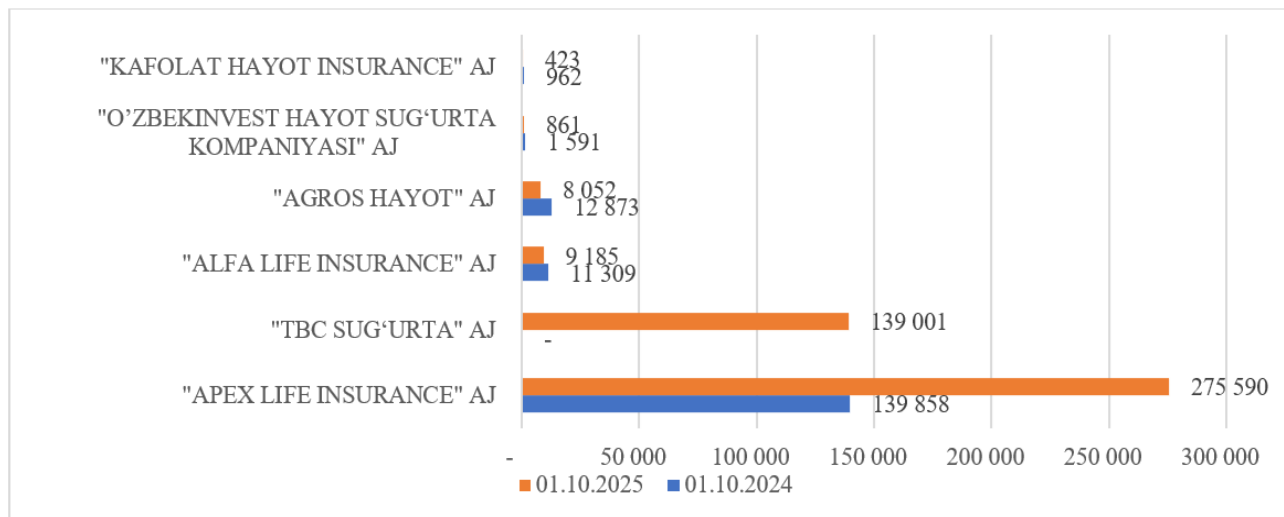
Shu bilan birga, aksariyat kompaniyalarda to'lovlar kamaygan. Xususan, "ALFA LIFE INSURANCE" AJda 19,7 foizlik, "KAFOLAT HAYOT INSURANCE" AJda 25,7 foizlik pasayish kuzatilgan. "O'ZBEKINVEST HAYOT SUG'URTA KOMPANIYASI" AJda 54,6 foizlik, "AGROS HAYOT" AJda esa 83,3 foizlik keskin kamayish qayd etilgan. Bu holat ushbu kompaniyalarda sug'urta hodisalari soni kamaygani, portfel hajmi qisqargani yoki bozor ulushi pasaygani bilan izohlanishi mumkin.

2 O'zbekiston Respublikasi Istiqbolli loyihalar milliy agentligining hisobot ma'lumotlari

2025-yilda "TBC SUG'URTA" AJ tomonidan 59 mln so'mlik sug'urta to'lovi amalga oshirilgan bo'lib, bu kompaniyaning hayot sug'urtasi segmentida yangi ishtirokchi sifatida faoliyati boshlanganini ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, hayotni sug'urta qilish sohasida sug'urta mukofotlari hajmi keskin o'sgan bo'lsa-da, sug'urta to'lovlari umumiy miqyosda barqaror saqlangan. Bu holat bozorda jamg'arma (nakopitelnyy) xususiyatga ega shartnomalar ulushi ortib borayotganini yoki risk darajasi nisbatan past bo'lgan mahsulotlar rivojlanayotganini ko'rsatishi mumkin. Shu bilan birga, bozorda konsentratsiya darajasi oshgan bo'lib, asosiy to'lovlar ulushi yetakchi kompaniya hissasiga to'g'ri kelmoqda (1-rasm).

1-rasm. Hayotni sug'urta qilish sohasi bo'yicha amalda bo'lgan va yangi tuzilgan shartnomalar to'g'risidagi ma'lumotlar

2024-yil 1-oktyabr va 2025-yil 1-oktyabr holatiga hayotni sug'urta qilish sohasida amalda bo'lgan va yangi tuzilgan shartnomalar tahlili bozorda jiddiy tarkibiy o'zgarishlar yuz berganini ko'rsatadi.

2024-yil 1-oktyabr holatiga ko'ra, shartnomalar soni bo'yicha yetakchi o'rinni "APEX LIFE INSURANCE" AJ egallagan bo'lib, amaldagi shartnomalar soni 139 858 tani, keyingi ko'rsatkich 156 800 tani tashkil etgan. 2025-yil 1-oktyabr holatida esa ushbu kompaniyada shartnomalar soni 275 590 taga yetgan. Bu kompaniya portfelining keskin kengayganini va bozordagi yetakchilik mavqei mustahkamlanganini anglatadi.

2025-yilda "TBC SUG'URTA" AJ bozorga faol kirib kelgan bo'lib, 139 001 ta shartnoma tuzgan. 2024-yilda ushbu kompaniya bo'yicha ko'rsatkich mavjud emas edi. Bu holat yangi ishtirokchining qisqa vaqt ichida salmoqli bozor ulushini egallaganini ko'rsatadi.

"ALFA LIFE INSURANCE" AJda 2024-yilda 11 309 ta shartnoma mavjud bo'lgan bo'lsa, 2025-yilga kelib 9 185 taga tushgan. Bu pasayish kompaniya portfeli qisqarganini anglatadi. "AGROS HAYOT" AJda esa 12 873 tadan 8 052 tagacha kamayish kuzatilgan, bu sezilarli pasayishni ifodalaydi.

"O'ZBEKINVEST HAYOT SUG'URTA KOMPANIYASI" AJda shartnomalar soni 1 591 tadan 861 taga tushgan bo'lib, bozor ulushi qisqargan. "KAFOLAT HAYOT INSURANCE" AJda ham 962 tadan 423 tagacha kamayish qayd etilgan.

Umuman olganda, 2025-yilda hayot sug'urtasi bozorida shartnomalar soni asosan yirik va yangi ishtirokchilar hisobiga oshgan. Bozor konsentratsiyasi kuchaygan, ya'ni shartnomalarning asosiy qismi "APEX LIFE INSURANCE" va "TBC SUG'URTA" kompaniyalari hissasiga to'g'ri kelmoqda. Ayni paytda, ayrim kompaniyalarda shartnomalar sonining kamayishi raqobat muhitining kuchayganini va bozorda qayta taqsimlanish jarayoni kechayotganini ko'rsatadi.

Chet mamlakatlar tajribalaridan kelib chiqqan holda, mamlakatimizda jamoaviy sug'urtaning jamg'arib boriladigan turini rivojlantirish yaxshi samara beradi deb hisoblaymiz. Bu sug'urta turida sug'urta mukofoti korxona tomonidan to'lanishi kerak va shartnoma muddati 5 yildan kam bo'lmasligi maqsadga muvofiq bo'ladi. Shunday sug'urta turining keng qo'llanilishi kadrlar qo'nimsizligiga barham beradi va shu bilan birga xodimlarning ijtimoiy himoyasini ta'minlaydi.

Shuningdek jahonning rivojlangan davlatlarida hayot sug'urtasiga soliqlardan berilgan imtiyozlar ham o'ziga xos xususiyatiga egaligi bilan ajralib turadi. Buni biz quyida keltirilgan jadval ma'lumotlaridan ko'rishimiz mumkin. Ushbu jadvalda AQSH, Fransiya, Yaponiya, Xitoy hamda Janubiy Koreya davlatlarida hayot sug'urtasiga soliqdan berilgan imtiyozlar to'g'risida ma'lumotlar o'z aksini topgan (3-jadval).

3-jadval. Jahonning rivojlangan davlatlarida hayot sug'urtasiga soliqdan berilgan imtiyozlar³

t/r	Mamlakat nomi	Hayot sug'urtasiga soliqdan berilgan imtiyozlar
1.	AQSH	Butun umrga tuzilgan hayot sug'urtasi shartnomalari bo'yicha to'lanadigan sug'urta mukofotlari soliqdan ozod bo'ladi.
3.	Fransiya	Sug'urta mukofotlari soliqdan ozod bo'ladi. Ammo ijtimoiy himoya solig'i bundan mustasno 12.1%.
5.	Yaponiya	Hayot sug'urtasi bo'yicha sug'urta mukofotlarining jami 50 000,00 yendan yuqori bo'lganda soliqdan ozod bo'ladi. SHaxsiy pensiya sug'urtasi bundan mustasno.
6.	Xitoy	Hayot sug'urtasi bo'yicha sug'urta mukofotlari soliqdan ozod.
7.	Janubiy Koreya	To'lanayotgan sug'urta mukofotlarining 1 mln koreya vonidan yuqori qismi soliqdan ozod bo'ladi.

AQSHda hayot sug'urtasiga nisbatan qo'llaniladigan soliq siyosati uzoq muddatli jamg'arishni rag'batlantirish va aholining moliyaviy xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan. Amaldagi tartibga ko'ra, benefitsiarga to'lanadigan sug'urta qoplamasi (death benefit) federal daromad solig'idan ozod etiladi, bu esa hayot sug'urtasining ijtimoiy himoya funksiyasini kuchaytiradi. Nakopitelnyy (cash value) qism bo'yicha investitsion daromad soliqni kechiktirish (tax-deferred) rejimida shakllanadi, ya'ni daromad faqat mablag'lar yechib olinganda soliqqa tortilishi mumkin. Biroq jismoniy shaxslar tomonidan to'lanadigan mukofotlar, odatda, daromad solig'idan chegirilmaydi. Shu bilan birga, yirik aktivlar holatida meros solig'i qoidalar qo'llanilishi mumkin. Ushbu yondashuv hayot sug'urtasini moliyaviy rejalashtirish instrumenti sifatida rivojlantirishga xizmat qiladi. [8]

Fransiyada hayot sug'urtasi (assurance-vie) jamg'arma-investitsion mexanizm sifatida yuqori darajada institutsionallashtirilgan. Soliq imtiyozlari shartnoma muddatiga bog'liq ravishda differentsiatsiya qilingan bo'lib, 8 yildan ortiq amal qilgan polislar uchun investitsion daromadga nisbatan imtiyozli soliq rejimi qo'llaniladi. Bundan tashqari, benefitsiarlarga kapitalni o'tkazishda meros solig'i bo'yicha belgilangan limitlar doirasida yengilliklar mavjud. Ushbu tizim uzoq muddatli jamg'arishni rag'batlantirish, ichki moliyaviy bozorlarni chuqurlashtirish va aholining ijtimoiy barqarorligini ta'minlashga qaratilgan. [9]

Yaponiyada hayot sug'urtasi mukofotlari bo'yicha daromad solig'idan chegirma (life insurance premium deduction) mexanizmi amal qiladi. Belgilangan limit doirasida mukofotlar soliq bazasini kamaytiradi, bu esa aholini sug'urta mahsulotlaridan foydalanishga rag'batlantiradi. Sug'urta to'lovlarining soliq rejimi ularning huquqiy tabiatiga qarab (jamg'arma daromadi, meros yoki sovg'a) turlicha belgilanadi. Bunday tartib hayot sug'urtasini ijtimoiy himoya va oilaviy moliyaviy rejalashtirishning muhim institutsional elementiga aylantirgan.

Xitoyda hayot sug'urtasi bo'yicha soliq imtiyozlari nisbatan cheklangan bo'lsa-da, so'nggi yillarda shaxsiy daromad solig'i islohotlari doirasida ayrim tijoriy tibbiy va pensiya sug'urtalari uchun soliq chegirmalari joriy etilgan. Hayot sug'urtasi mahsulotlarining soliq rejimi ularning investitsion yoki himoya xususiyatiga qarab farq qiladi. Davlat tomonidan bosqichma-bosqich rag'batlantirish siyosati aholining uzoq muddatli jamg'arish faolligini oshirish va ijtimoiy ta'minot tizimini diversifikatsiya qilishga qaratilgan.

Janubiy Koreyada hayot sug'urtasi mukofotlari belgilangan limitlar doirasida daromad solig'idan chegiriladi. Uzoq muddatli polislar bo'yicha investitsion daromadga nisbatan soliq imtiyozlari qo'llanilishi mumkin, bu esa aholini jamg'arish va pensiyaga tayyorgarlik ko'rishga rag'batlantiradi. Shuningdek, hayot sug'urtasi to'lovlari meros va sovg'a solig'i qoidalar doirasida tartibga solinadi. Bunday institutsional yondashuv moliyaviy barqarorlikni ta'minlash va milliy sug'urta bozorini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, mazkur davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, hayot sug'urtasiga berilgan soliq imtiyozlari aholining jamg'arish madaniyatini oshirish, moliyaviy xavflarni diversifikatsiya qilish va iqtisodiyotda uzoq muddatli investitsion resurslar shakllantirishda muhim instrument hisoblanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Hozirgi davrda jamiyatning va iqtisodiyotning turli sohalari barqarorligi va rivojlanishini ta'minlashda hayot sug'urtaning zarurligi namoyon bo'lmoqda va ahamiyati ortib bormoqda. Respublikamiz hayot sug'urta bozoriga davlat tomonidan yaratib berilgan imkoniyatlardan foydalangan holda keng ko'lamda shakllanib, rivojlanib bormoqda. Hayot sug'urtasi sug'urtaning mustaqil tarmog'i hisoblanib, katta hajmdagi ijtimoiy risklardan himoya qiladi.

3 "Price Water House Coopers"ning "International Comparision of Insurance Taxation" deb nomlangan hisobot ma'lumotlari asosida tayyorlandi.

Xulosa qilib aytganda hayotni uzoq muddatga sug'urta qilish shakli – bu sug'urtalangan shaxsning butun umri davomida vafot etishidan sug'urtalash bo'lib, bunda sug'urta hodisasi qaerda va qachon yuz berishi hech qanday rol o'ynamaydi. Shartnomada sug'urtalanuvchining sug'urtalovchi daromadida ishtirok etishi, investitsion daromadidagi ishtiroki va boshqa shu kabi holatlar ko'zda tutiladi va bu sug'urta hodisasining qachon yuz berishiga qarab sug'urta summasining turlicha bo'lishiga olib kelishi mumkin. Sug'urta shartnomasining muddati belgilanmaydi. Sug'urta mukofoti bir martada yoki bo'lib-bo'lib sug'urta shartnomasi amala qilishi davomida to'lab borilishi mumkin.

Hayot sug'urtasi amaliyoti sug'urta kompaniyalari tomonidan tuzilgan sug'urta shartnomalarining har xilligini ko'rsatadi. Aholi daromadlarini sug'urtalash bilan ishlaydigan bu sug'urta tarmog'i moliya bozori ishlashiga o'zining ta'sirini juda tez ko'rsatadi. Barcha tuziladigan shartnomalar hayot sug'urtasi tarixi davomida ishlab chiqilgan o'ziga xos xususiyatga egadir.

O'zbekistonda hayot sug'urtasini yana rivojlantirish uchun quyidagilarni taklif etish mumkin:

hayot sug'urta kompaniyalari tomonidan yangi turdagi sug'urta mahsulotlarini ishlab chiqish, jumladan investitsiyaviy unit-linked mahsulotlar va aholining yangi ijtimoiy ehtiyojlarini qamrab oluvchi mahsulotlar, masalan, ishini yo'qotish xavfini qoplovchi sug'urta variantlari;

hayot sug'urta kompaniyalarida faoliyatni boshqarish va tashkil etishda xalqaro standartlar bo'yicha malakali va tajribali mutaxassislarni jalb qilish;

hayot sug'urta sohasi uzoq muddatli sug'urtaga emas, balki qisqa muddatli sug'urta turlarini birlashtiruvchi, ya'ni shaxsiy sug'urtaning turli klasslarini o'zida jamlagan kombinatsiyalangan mahsulotlar yaratish;

sug'urta tashkilotlari hayot sug'urtasi bo'yicha shartnomalar va mahsulotlarni sotishni standartlashtirilgan portfel orqali yo'lga qo'yish hamda shartnomalarni tuzishda yagona standartli anderayting tizimini joriy etish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. OECD. (2022). *Insurance markets and life insurance taxation: Policy insights*. Paris: OECD Publishing.
2. Smith, R. (2020). *Global life insurance trends and innovations*. New York: Springer.
3. Brown, J., & Green, P. (2021). *Life insurance innovations in developed markets: Risk management and social protection*. London: Routledge.
4. Islomov, A. (2021). *Hayot sug'urtasi bozorining rivojlanish istiqbollari O'zbekistonda*. Tashkent: Fan va Ta'lim Noshiri.
5. Shennaev X.M. O'zbekiston sug'urta bozori, O'quv qo'llanma - Toshkent, "Iqtisod-Moliya"-2013. 116 b
6. Shennaev X.M., Kenjaev I.G'. Chet mamlakatlar sug'urtasi, O'quv qo'llanma, - Toshkent "Yangi nashr", - 2012. 100 b.
7. O'zbekiston Respublikasi Istiqbolli loyihalar milliy agentligining hisobot ma'lumotlari
8. Rene Doff "Risk Management for Insurers, Third Edition", Risk Books, 2015. 412 b
9. Glenn E. Stevick Jr. "Essentials of Business Insurance", The American College, USA, 2006. 448 b

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>